

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАПІТАЛУ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ УКРАЇНИ

У сучасному глобалізованому світі трудова міграція є важливим джерелом надходження грошових переказів та інших трансферів на батьківщину мігрантів, що розширює можливості країни для розвитку національної економіки й фінансового ринку зокрема. У зв'язку з трансформаційними змінами у вітчизняній економіці наприкінці ХХ ст. багато громадян стало трудовими мігрантами і нині обсяги їх грошових переказів перевищують надходження прямих іноземних інвестицій у країну.

В Україні до 2013 р. грошові перекази головно надходили через банківську систему, але останнім часом панівну роль відіграють міжнародні платіжні системи, а також доволі значний обсяг коштів надходить через неформальні канали. Для зростання ролі офіційної інфраструктури фінансового ринку в забезпеченні надходження капіталу мігрантів необхідно передусім зменшити ціну за переказ коштів.

Капітал вітчизняних трудових мігрантів, на жаль, спрямований головно на споживчий ринок, ринок нерухомості, а також у тіньовий сектор економіки. Інвестиційне спрямування мають фактично лише вкладення в нерухомість та власну справу. Трудові мігранти вкладають капітал у ті сфери економіки, які найменше відповідають стандартам інвестування та банківського кредитування. Водночас майже не використовують його на придбання акцій та облігацій, але доволі активно спрямовують у такий інструмент фінансового ринку як депозити. Незважаючи на значні зусилля уряду України, для залучення цих коштів у державний бюджет шляхом продажу різноманітних варіацій облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) відсутнього успіху в сучасних умовах досягти не вдалося.

Сьогодні грошові перекази мігрантів дали можливість пом'якшити фінансову нестабільність, дефіцит платіжного балансу, вони сприяють зміцненню валютного курсу національної грошової одиниці та позитивно впливають на міжнародні кредитні рейтинги України. Проте ефективність заходів державної політики щодо інвестиційного спрямування зароблених мігрантами коштів є дуже низькою, що актуалізує пошук дієвих інструментів реалізації фінансового потенціалу капіталу мігрантів на розвиток вітчизняної економіки.

Вирішення проблеми ефективного використання їх капіталу вимагає здійснення реформ у податковій сфері, фінансовій політиці уряду, регулюванні підприємницької та інноваційної діяльності тощо. Створення відповідних соціально-економічних і правових умов надасть можливість спрямувати потенціал капіталу трудових мігрантів України на вітчизняний фінансовий ринок, розвиток національної економіки в умовах трансформаційних та глобалізаційних процесів.

Ключові слова: грошові перекази мігрантів; фінансовий ринок; інфраструктура фінансового ринку; фінансовий потенціал капіталу трудових мігрантів; інвестиційна поведінка мігрантів; економічне зростання; платіжний баланс; валютний курс; глобалізація.

Постановка проблеми. Новітні виклики глобалізації та активізація інтеграційних процесів в Україні зумовлюють необхідність глибокого коригування методологічних підходів до аналізу стратегії розвитку національної економіки та механізмів її фінансового забезпечення. У глобалізованому світі дедалі важливішим чинником розвитку, на думку багатьох учених, стає міжнародна трудова міграція, яку розглядають як невід'ємну складову поступу, подолання бідності та відсталості в країнах, що здійснюють сучасні трансформаційні процеси структурної перебудови соціально-економічних відносин у суспільстві. Сьогодні мігранти є важливим джерелом надходження грошових переказів та інших трансферів, і реалізація їх фінансового потенціалу розширює можливості країни для розвитку національної економіки й фінансового ринку зокрема.

З проголошенням незалежності Україна активно долучилася до процесів міжнародної міграції робочої сили, що розпочалася за кардинально нових правових та економічних умов, спричинених реформами, змінами у політичному, соціальному та господарському середовищі країни. Значне і стрімке зростання масштабів та інтенсивності міжнародної трудової міграції з України, особливо її поширення практично на всі регіони країни, суттєво впливає на розвиток економіки. Зазначене підтверджує важливість пошуку ефективних інструментів реалізації фінансового потенціалу грошових переказів мігрантів й удосконалення державної міграційної політики, що спрямовані на втілення в Україні інвестиційно-інноваційної моделі розвитку та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Дослідження особливостей грошових переказів мігрантів, удосконалення організаційних, економічних та правових важелів регулювання й використання їх фінансового потенціалу, висвітлені у працях українських і зарубіжних науковців: Дж.Борхаса, В.Будкіна, М.Ватаманюк, О.Власюка, А.Гайдуцького, В.Гейця, О.Грішньої, М.Долішнього, В.Свтуха, Т.Заславської, Ф.Заставного, С.Злупка, Д.Капура, С.Кастла, А.Кваші, А.Кіреєва, Г.Кларка, П.Кухти, О.Левцуна, Е.Лібанової, І.Майданік, Є.Майовця, Ю.Макогона, О.Малиновської, Д.Мессі, Дж.Мінсера, В.Олефіра, І.Ольшевської, Дж.Пейджа, С.Пирожкова, С.Писаренко, О.Позняка, В.Приймака, Я.Полянської, А.Портеса, Д.Рати, Л.Рибаковського, М.Романюка, А.Румянцева, Л.С'ястада, Є.Савельєва, Дж.Саймона, С.Сассен, С.Сіденка, П.Стокера, М.Тодаро, С.Томіліна, О.Хомри, Л.Шаульської, М.Шульги та ін.

Ці та інші вчені досліджували теоретичні основи оцінки впливу міграційних потоків та надходження фінансового капіталу у вигляді грошових переказів на головні макроекономічні показники розвитку, у тому числі подолання бідності, зростання споживання, формування людського потенціалу, а також удосконалення системи їх інформаційного і статистичного забезпечення. Однак, незважаючи на те, що низка важливих аспектів цього явища знайшла відображення у працях дослідників, окремі проблеми, зокрема, залучення капіталу мігрантів як джерела інвестиційних ресурсів для фінансового ринку країни, стимулювання економічного зростання в Україні і набуття ним інноваційної природи як основи сталого економічного розвитку, ще певною мірою залишаються поза увагою вчених і практиків. Реалізація такої стратегії у вітчизняній економіці потребує адекватних прикладних і фундаментальних досліджень, теоретичного та методологічного переосмислення, щоб знайти можливість вирішення сучасних проблем, не ставлячи під загрозу потенціал соціально-економічного розвитку України та рівень життя майбутніх поколінь. Ці питання є надзвичайно актуальними не лише для дослідження економічного і соціального значення фінансового капіталу трудових мігрантів, а й для утвердження ефективної політики держави у цій сфері та дієвих інструментів її втілення в сучасних умовах глобалізації.

Зазначимо, що в Україні проблеми трансформації капіталу мігрантів в інвестиційні ресурси, їх залучення на розвиток фінансово-кредитної системи та спрямування з метою соціально-економічного розвитку держави свідчать про актуальність дослідження цього економічного явища. Тут головними проблемами є відсутність детального аналізу акумуляції переказів фінансовими установами, мультиплікаційного ефекту від надходження капіталу мігрантів в економіку країни та розроблення відповідних механізмів залучення їх фінансового потенціалу як джерела інвестицій на макроекономічному рівні у розвиток інфраструктури, сфери охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, освіти, широкого впровадження інформаційно-комунікативних технологій, інноваційно-наукової діяльності, тобто фінансування заходів для реалізації стратегії сталого інвестиційно-інноваційного розвитку національної економіки України.

Метою статті є аналіз надходження капіталу мігрантів, дослідження вітчизняної та зарубіжної практики державного спрямування його потенціалу на фінансовий ринок для забезпечення потреб сталого інвестиційно-інноваційного розвитку національної економіки в умовах глобалізації.

Результати. Реалізація політики, спрямованої на запровадження інноваційної моделі структурної перебудови та зростання економіки є одним із базових елементів «Концепції переходу України до сталого розвитку» [9]. Власне інвестиційно-інноваційна спрямованість стратегії розвитку української держави має створити умови для подолання сировинної спеціалізації національного господарства, забезпечення його сталого економічного розвитку й підвищення рівня та якості життя громадян. Однак реалізація будь-якої стратегії неможлива за обмеженого надходження інвестиційних ресурсів та неповного використання національного фінансового потенціалу, одним з елементів якого і є капітал вітчизняних трудових мігрантів.

Сьогодні сотні мільйонів трудових мігрантів підтримують фінансові системи країн, що розвиваються, а їх перекази родичам за 2014 р. становили 435 млрд дол. США (з урахуванням розвинених країн 582 млрд [22]), що у кілька разів перевищує обсяги гуманітарної, фінансової та кредитної допомоги, яку отримують ці країни. У деяких державах перекази заробітчан з-за кордону становлять понад 30 % ВВП [26] та перевищують їх валютні резерви [25], саме тому окремі з них вже враховують ці надходження під час формування державних бюджетів. Згідно з дослідженням Світового банку, у період останньої фінансово-економічної кризи саме грошові перекази з-за кордону стали найпотужнішим грошовим потоком для багатьох країн світу, що пом'ящило її негативний вплив. Якщо перекази 2009 р. зменшилися всього на 5,5 %, то вже у 2010 р. майже повернулися до попереднього рівня [25]. На противагу цьому прямі іноземні інвестиції в країни, що розвиваються, під час кризи зменшилися на третину, а портфельні – більш ніж на половину.

Зазначимо, що за підсумками 2014 р. Україна посіла 10-те місце в світі [26] за обсягами отриманих грошових переказів від трудових мігрантів, що актуалізує дослідження ролі цього явища у національній економіці. Проте, на відміну від таких країн, як Таджикистан, Киргизстан або Молдова – у яких грошові перекази мігрантів становили, відповідно, 42 %, 32 % та 25 % ВВП (1-ше, 2-ге та 4-те місця у світі) [26] – в

Україні трудова міграція не є одним зі стовпів, на яких тримається національна економіка, а перекази становлять 4–5 % ВВП.

У 2013 р. вперше обсяг капіталу мігрантів, який надійшов через міжнародні платіжні системи (47,8 %), був більшим, ніж через кореспондентські рахунки банків (38,6 %) [5]. У той самий час фактично не змінився обсяг коштів, перевезених неофіційно. Варто зауважити, що в Україні на початок 2015 р. працює понад 45 систем переказу коштів між фізичними особами без відкриття рахунку, з них 26 – створені резидентами (20 банками і 6 небанківськими установами) та 20 систем, що створені нерезидентами. Вітчизняний ринок грошових переказів доволі специфічний – з одного боку, масштабні міграційні потоки, відповідно, зростаючий ринок, а з іншого – постійно зростаюча конкуренція. Водночас через Приват Банк здійснюється третина усіх переказів через банки і трохи більше ніж по 10 % припадає на Райффайзен Банк «Аваль» та «Українську Фінансову Групу» [16]. Перспективним є розвиток електронних переказів на рахунок у банку і з нього, а також перекази з використанням нових інструментів, таких як мобільні платежі та електронні гроші [22].

В цілому, через фінансовий сектор країни надходить більше 85 % переказів трудових мігрантів [5]. Проте, за оцінками Л.Козака [8], рівень офіційності переказів в Україні – приблизно 20 %. Найімовірніше, така оцінка є близькою до реальності, про що свідчать відповідні порівняння з іншими країнами, що розвиваються (за даними Світового банку лише 25–50 % грошових переказів здійснюються через офіційні канали [3, с. 32]). Зазначене зумовлене тим, що статистика грошових надходжень від трудових мігрантів є неповною через наявність незареєстрованого переміщення капіталу (за допомогою родичів чи знайомих, самостійне ввезення валюти, споживчих товарів тощо). У деяких країнах ця цифра у декілька разів вища за офіційні дані [4, с. 124]. Використання трудовими мігрантами неофіційних каналів міждержавних переказів зумовлене дешевшими послугами або ж необхідністю приховування (зокрема від податкових органів) наявності певних сум грошових коштів.

Функціонування неофіційних систем є результатом недостатньої ефективності роботи офіційної фінансової інфраструктури [2]. Водночас поширення неофіційних систем грошових переказів стимулює розвиток інфраструктури та розширення спектра послуг суб'єктів офіційного фінансового ринку. У фінансовому секторі країни завдяки значним потокам капіталу трудових мігрантів можуть відбуватися структурні й технологічні перетворення, але лише за умови, що уряд країни стимулюватиме зростання частки обсягів переказів коштів мігрантів через офіційні канали. Досягти цього можна шляхом усунення бюрократичних бар'єрів і зменшення витрат на переказ коштів шляхом проведення переговорів з фінансовими установами щодо зниження комісійних платежів (за оцінками зниження вартості на 1 % сприятиме зростанню обсягу переказів на 14–23 % [12]), інформування трудових мігрантів про переваги офіційних каналів переказу грошей (наприклад, Світовий банк [28] створив інтернет-сторінку, на якій можна порівнювати тарифи різних посередників з переказу коштів), урізноманітнення офіційних систем переказу коштів (зростання конкуренції знижує тарифи) тощо.

За даними МБРР, зниження вартості переказів на 5 % пунктів може заощадити мігрантам на планеті до 16 млрд дол. США на рік [28]. Вартість переказів у світовому масштабі має тенденцію до зниження і в 2014 р. у середньому становила 7,99 % від суми [29]. Конкуренція та розвиток платежів за допомогою мобільних телефонів й Інтернету лише посилюватимуть цю тенденцію. Водночас, застосовуючи нові підходи на основі ризику щодо правил боротьби з відмиванням грошей до банків та операторів грошових переказів, важливо забезпечити, аби їх дотримання не призвело до надмірних додаткових витрат, що могли б сповільнити зниження вартості грошових переказів і залишити значні їх потоки у тіні [25].

Зауважимо, що за даними зарубіжних [27, 30] та вітчизняних [1, 13] досліджень близько 90 % надходжень від мігрантів витрачають на купівлю продуктів, одягу, нерухомості, освіти та лікування, тобто на споживання та інвестування, і близько 10 % від суми переказів заощаджують. Так Д.Рата з'ясував, що більшу частину грошових переказів у світі витрачають на споживання (продукти та одяг), решту – на навчання (23 %), придбання житла (20 %) чи автомобіля (5,7 %) (у середньому на 100 українських домогосподарств припадає 12 автомобілів, для сімей мігрантів ця кількість зростає до 36 [10]) та на створення власної справи (6,5 %) [27]. Напрями і пропорції використання грошових переказів трудових мігрантів в Україні співпадають із загальносвітовими тенденціями, зокрема інвестування у житло також є на третьому місці (29,1 %), на четвертому – інвестиції у людський капітал (оплату навчання родичів – 12,4 %) та на заощадження (9,7 %) [13, с. 193], водночас лише 3,3 % використовується для створення власного бізнесу [11, 12]. Саме завдяки грошовим переказам невеликі міста України з середньою зарплатою жителів 1,5 тис. грн. [20] володіють усіма атрибутами мегаполісу: сучасною фінансовою та торговельною інфраструктурою, розвиненою мережею туристичних фірм та закладів громадського харчування.

Зважаючи на зазначене, важливо оцінити обсяги інвестицій, що отримує Україна завдяки трудовим мігрантам. У вітчизняних ЗМІ є доволі багато історій про створені або куплені трудовими мігрантами малі бізнеси (крамниці, кафе, піцерії тощо), або про інвестиції у нерухомість. Наприклад, високі ціни на вторинному і особливо первинному ринку житла в Україні жодним чином не співвідносяться з низькою

купівельною спроможністю населення. У той самий час значне переважання попиту над пропозицією, що власне і спричинило значне завищення цін, на думку ріелторів, є прямим наслідком схильності заробітчан після повернення вкладати гроші у нерухомість – у тому числі і з розрахунку на її наступне подорожчання, що вже є класичним мотивом інвестування [15, 19]. Крім того, як стверджують у Кабінеті Міністрів України, саме вкладення в будівельну галузь дають найбільший мультиплікаційний ефект та приріст ВВП у вітчизняній економіці. Водночас урядовці Марокко [30] вважають, що власне будівельний бум, який триває в цій країні, сприяє боротьбі з бідністю та модернізації суспільства.

Крім того, мігранти останнім часом стали частіше виїжджати з метою нагромадження стартового капіталу для відкриття власного бізнесу в Україні. Справді, завдяки заробленим коштам та набутим навикам мігранти частіше, ніж інше населення, вдаються до відкриття власної справи. Результати обстеження Держкомстату [13] свідчать, що питома вага самозайнятих серед осіб з досвідом трудових міграцій була в 1,5 раза більша, а частка роботодавців – на третину більша, ніж серед зайнятого населення України в цілому. Таким чином, мігранти сприяли розвитку підприємництва, а отже, створювали робочі місця не лише для себе, а й для інших громадян.

Навіть незважаючи на те, що українські заробітчани, як і їх сім'ї, люди небагаті, проте аналітики вважають, що хоча б невелика частина коштів, переказаних з-за кордону, могла б іти на розвиток національної економіки. Але в Україні, на жаль, нема державних програм, що стимулюють співвітчизників вкладати гроші у бізнес-проекти, як це є в багатьох країнах. Наприклад, у Мексиці діє спеціальна програма «Три для одного», тобто до кожного долара, що інвестується мексиканськими трудовими мігрантами в будівництво соціального сектору (шкіл, доріг тощо), федеральний і місцевий бюджети пропорційно додають ще по долару. Завдяки подібним проектам Мексика розвиває інфраструктуру, а мігранти не бояться вкладати гроші. В Україні заробіток її громадян, що працюють за кордоном, поки в основному просто «проїдається», до того ж, на думку експертів, поступово обсяг переказів почне зменшуватись [20].

В цілому, більшість проведених досліджень показує, що грошові перекази в Україні рідко використовують для фінансування інвестиційної діяльності, хоча їх обсяг перевищує обсяги ПП [5], а отже міг би стати, якщо і не замінником, то, принаймні, додатковим джерелом інвестиційних коштів для вітчизняного фінансового ринку. Таким чином, грошові перекази мігрантів доцільно розглядати як важливе джерело зовнішнього фінансування, що володіє вагомим потенціалом щодо їх використання як генератора економічного розвитку. Неefективне застосування фінансового потенціалу грошових переказів мігрантів зумовлене, на нашу думку, не недостатністю підприємницьких здібностей мігрантів, а структурними перешкодами, які виникають на місцевому, національному та міжнародному рівнях. Подальше вдосконалення фінансових механізмів залучення грошових доходів мігрантів у національне господарство України забезпечить у майбутньому поштовх розвитку економічного розвитку.

На наш погляд, перекази можуть впливати не лише на кількість, а й на якість інвестицій. Трудові мігранти краще розуміють місцеві умови, ніж іноземні кредитори, тому внутрішні інвестори краще за іноземних інформовані про можливості та ризики вкладення капіталу. Ці грошові кошти залучають у сфери економіки, що найменше відповідають стандартам інвестування і банківського кредитування, не створюючи при цьому боргових зобов'язань [10]. Водночас перекази мігрантів забезпечують домогосподарства коштами, що можуть бути використані не лише для заснування власної справи, а також для придбання акцій і облігацій на вітчизняному фінансовому ринку. Капітал мігрантів стимулює ділову активність і приватні інвестиції, компенсує обмеженість доступу до фінансових ринків і кредитних ресурсів [21], тобто відчутно впливає на банківську систему через депозити, кредити, обмінний курс та золотовалютні резерви. Дослідження показують, що в разі зростання переказів на 1 %, обсяги кредитування підприємств щодо ВВП зростають на 3–5 % [18], адже частина переказів залучається на депозитні рахунки в банках і перетворюється на джерело інвестицій (табл. 1). Таким чином, гроші, одержані від мігрантів, збільшують організовані заощадження населення, сприяючи активізації економічного розвитку.

Таблиця 1

Залучення грошових переказів мігрантів на фінансовий ринок України

Показник	Рік						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Обсяг грошових переказів, млн дол. США	6177	5370	5862	7019	7526	8537	6489
Депозити домогосподарств в іноземній валюті (залишки коштів на кінець періоду, млн. грн.)	107844	113016	132169	149860	182493	184122	217275
Приріст депозитів домогосподарств в іноземній валюті, млн. грн.	42984	5172	19153	17691	32633	1629	33153

Офіційний курс гривні щодо дол. США (середній за період)	5,267	7,791	7,936	7,968	7,991	7,993	11,887
Приріст валютних депозитів домогосподарств, млн. дол. США	8161	664	2413	2220	4084	204	2789
Рівень банківського заощадження грошових переказів мігрантів, %	132,12	12,36	41,17	31,63	54,26	2,39	42,98
Приріст готівкової валюти поза банками, млн. дол. США	12897	9713	5600	11408	7961	2691	2114

Джерело: Огляд приватних грошових переказів в Україну // Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44464; Платіжний баланс // Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44464; Грошово-кредитна статистика // Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=12063884; Курси обміну валют // Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=7693080

Водночас дослідження економічної поведінки отримувачів грошових переказів (у Філіппінах [6, 23]) дали можливість з'ясувати, що сім'ї мігрантів мають більшу схильність до заощаджень, ніж сім'ї немігрантів. Причиною цього є тимчасовий характер міграції працівників, які розглядають грошові перекази як тимчасові доходи і тому намагаються максимально їх заощадити та інвестувати. Крім того, вплив грошових переказів на економічне зростання найбільший у тих країнах, які мають сучасну розвинену мережу фінансових установ, що акумулюють ці заощадження. Низка країн вже залучає ці організовані заощадження мігрантів у державні облігаційні позики та спрямовує їх на розвиток економіки. Такі облігації також користуються попитом й у тих суб'єктів, які зацікавлені здійснювати фінансові інвестиції в країні походження, але не готові нести ризики, пов'язані з приватними інвестиційними фондами. Крім того, ці облігації потенційно можуть зменшити ризики рефінансування, оскільки їх інвестори більш вірогідно керуються інтересами довгострокового розвитку батьківщини, ніж інші інвестори [10]. Проте вітчизняна діаспора як і індійська [30] не поспішає інвестувати на батьківщині через корупцію, бюрократію та непрозору банківську систему. Наголосимо, що уряд України вже неодноразово намагався залучити іноземну валюту, нагромаджену поза банками (через державні банки, випуск валютних ОВДП, валютні казначейські облігації тощо). Нині інтерес уряду до валютних заощаджень громадян цілком закономірний, оскільки ще з осені 2012 р. Україні доводиться майже щоквартально виплачувати за зовнішніми боргами близько 1 млрд дол. У той самий час іншого джерела валюти, крім резервів НБУ, у держави зараз немає, а обсяг готівкової іноземної валюти поза фінансовим сектором країни досяг 80 млрд дол. США на початок 2012 р. (це трохи менше 50 % ВВП 2011 р.), а на початок 2013 р. – вже більше 100 млрд [14]. Навіть якщо припустити, що лише 20 % цієї суми, тобто 16–20 млрд, знаходиться на руках у населення в готівковій формі, то потенціал залучення валюти на внутрішньому ринку виглядає дуже переконливо. Звернемо увагу, що у 2013 р. загальні погашення валютного боргу становили рекордні 9 млрд, у 2014 р. було сплачено близько 8 млрд, а у 2015 р. потрібно буде віддати ще майже 10 млрд дол. США [7].

Зазначимо, що намагання Міністерства фінансів України залучити кошти населення в іноземній валюті не вельми успішні. Так папери серії Б на загальну суму 100 млн. дол. США остаточно розійшлися лише через рік після початку продажів, тобто завершилися 7 грудня 2013 р. [7]. У 2014 р. уряду вдалося розмістити валютних ОВДП на 662,5 млн. дол. США та 40 млн. євро, тоді як виплати за ними становили: 409,3 млн. за відсотками і 2,398 млрд дол. США в рахунок погашення. Останній раз Мінфін зміг продати дворічні доларові ОВДП у середині вересня 2014 р. на 8 млн. дол. під 8,1 % річних, тоді як подібний жовтневий аукціон завершився безрезультатно [7]. Водночас у січні–липні 2015 р. уряд повинен буде погасити валютні ОВДП майже на 2 млрд. Найприйнятнішим варіантом джерела для проведення подібних погашень буде випуск нових валютних ОВДП. На жаль, поточна кон'юнктура дає мало можливостей для Мінфіна залучати кошти з відкритого ринку. Проте вважаємо, що Мінфін буде продовжувати шукати «дружній» попит на валютні ОВДП з боку державних банків, а також продовжуватиме пошук можливостей продати їх населенню.

Сьогодні не лише Україна, а й інші держави використовують грошові перекази як важливий ресурс валютних надходжень, що мінімізує ризики і прояви фінансової нестабільності [24, с. 57]. Для багатьох країн, що розвиваються, капітал мігрантів є найважливішим джерелом іноземної валюти, а в деяких з них притік іноземної валюти за рахунок переказів перевищує надходження за рахунок експортних надходжень, іноземних інвестицій і міждержавної допомоги. В Україні грошові перекази мігрантів також відіграють дуже важливу роль у формуванні платіжного балансу. Разом з прямими інвестиціями вони є фактично єдиними неборговими каналами надходження іноземної валюти до країни, зважаючи на майже постійний дефіцит торгового балансу в 2000–2014 рр. та відтік українського капіталу до офшорів, ця функція є дуже важливою. Таким чином, надходження переказів дозволяє фінансувати утворене від'ємне сальдо торгового балансу, сприяє зміцненню національної валюти, що є передумовою проведення

економічних реформ. Грошові перекази мігрантів, забезпечуючи додаткові валютні надходження, дають можливість поступово обмежувати вплив і залежність від міжнародних фінансових організацій.

Крім того, на відміну від інших міжнародних фінансових потоків грошові перекази характеризуються стабільністю, відносною стійкістю до кризових явищ та мають антициклічний вплив на економіку. В цілому надходження переказів трудових мігрантів сприяє покращанню кредитоспроможності країни і збільшує можливості отримання капітальних і фінансових ресурсів. У звітах Світового банку зазначено, що обсяги валютних надходжень від робітників-мігрантів значно впливають на формування кредитного рейтингу країни [21]. Чим більші обсяги переказів мігрантів, тим вищий кредитний рейтинг країни і тим більші можливості для залучення зовнішніх фінансових ресурсів, що дозволить успішно реалізувати «Концепцію переходу України до сталого розвитку».

Висновки. Реалії соціально-економічного розвитку України та проведений аналіз дає можливість стверджувати, що грошові перекази мігрантів є важливим джерелом зовнішнього фінансування країни, а різноаспектні порівняння їх обсягів з основними макроекономічними, фінансовими і соціальними показниками України доводять відчутну їх значущість для соціального й економічного розвитку суспільства в сучасних умовах господарювання. Крім того, деякі країни цими коштами погашають державний борг, використовують їх для імпорту товарів, навіть враховують під час формування держбюджетів. Таким чином, разом зі зростанням обсягів грошових переказів на батьківщину, зростає і їх вплив на фінансову, економічну та соціальну ситуацію в країні. Для України найважливішим питанням щодо грошових потоків мігрантів є зменшення частки використання їх на споживання на користь збільшення організованих заощаджень як джерела інвестування у реальний сектор національної економіки.

Щодо вирішення проблеми переорієнтування грошових потоків капіталу трудових мігрантів на інвестування в національну економіку, то необхідно зазначити, що ефективність різного роду урядових заходів і спонукальних схем (пропозиції депозитів за вигідними ставками, розміщення серед мігрантів облігацій тощо) сьогодні, на жаль, суттєво не впливає на збільшення їх інвестиційної спрямованості. Вирішальний вплив на з'ясування мігрантами переваг щодо вкладення зароблених коштів у інвестиції або споживання здійснюють такі чинники, як політичні ризики, макроекономічна ситуація в країні, рівень розвитку транснаціональних об'єднань мігрантів тощо. У зв'язку з цим, на перший план виходить розроблення нових інструментів управління фінансовим потенціалом капіталу трудових мігрантів й ефективного його використання на макроекономічному рівні як інвестиційного ресурсу. Вдосконалення вимагає також фінансова інфраструктура, яка не лише здійснює міжнародні грошові перекази трудових мігрантів, а й є головним інструментом економічного і соціального розвитку суспільства.

Проблема раціонального використання капіталу трудових мігрантів України в умовах глобалізації економічних відносин хоча й має свою специфіку (пов'язана з високою «тінізацією» отриманих доходів), однак у цілому не є відокремленою від загальної необхідності підвищення ефективності використання національного капіталу та іноземних інвестицій в економічній системі країни. Питання макроекономічної ефективності зачіпають необхідність здійснення реформ у податковій сфері, галузі пенсійного забезпечення, грошовій та валютній політиці, сфері фінансування освіти і науки, здійснення інноваційної діяльності, забезпечення прозорості розподілу коштів та надання пільг суб'єктам господарювання тощо. Таким чином, зважаючи на масштаби цього явища в Україні, виникає необхідність формування виваженої державної політики, цілеспрямованих ефективних дій, результативність яких безпосередньо залежить від рівня оволодіння проблемою, інформаційним забезпеченням для її вирішення, постійного наукового моніторингу за розвитком цих процесів і наслідків їх впливу на національну економіку. Лише створення необхідних соціально-економічних й правових умов надасть можливість спрямувати потенціал капіталу трудових мігрантів України на вітчизняний фінансовий ринок і розвиток національної економіки в умовах трансформаційних та глобалізаційних процесів.

Список використаної літератури:

1. *Ватаманюк М.М.* Особливості зовнішньої трудової міграції населення в Україні в умовах кризи та виходу з неї / *М.М. Ватаманюк* // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.14. – С. 165–171 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/21_14/165_Wat.pdf.
2. *Гайдуцький А.П.* Міграційний капіталів країнах, що розвиваються / *А.П. Гайдуцький*. – К. : УкрІНТЕІ, 2008. – 296 с.
3. *Гайдуцький А.П.* Економічний зміст і структура грошових переказів мігрантів / *А.П. Гайдуцький* // Економічна теорія. – 2008. – С. 32–39 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ief.org.ua/Arjiv_ET/Gaydutskiy308.pdf.

4. Гальків Л.І. Статистичне оцінювання міграційних процесів в Україні у контексті втрат людського капіталу / Л.І. Гальків // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.5. – С. 124–131.
5. Грошові перекази в Україну за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73840.
6. Гулий О.І. Вплив переказів мігрантів на економіку країн Азії / О.І. Гулий [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conferences.neasmo.org.ua/node/889>.
7. Державний борг / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=391243.
8. Козак Л.В. Економічна природа формування міграційного капіталу в Україні / Л.В. Козак // Сталий розвиток економіки : Всеукр. науково-виробн. журнал. – С. 44–50.
9. Концепція переходу України до сталого розвитку / Національна академія наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/images/files/gromad_obg/2012/konceptcia.doc.
10. Курій Л.О. Макро- і мікроекономічні наслідки впливу грошових переказів міжнародних трудових мігрантів на економічний і людський розвиток / Л.О. Курій // Вісник Запорізького нац. ун-ту : зб. наук. пр. / Економічні науки. – Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2012. – № 1 (13). – С. 161–165.
11. Майовець Є.Й. Вплив трудової міграції на розвиток підприємництва в Україні / Є.Й. Майовець, Л.В. Козак // Науковий вісник НЛТУ. – 2008. – Вип. 18.1. – С. 150–154 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlntu/18_1/18_1_Majowec.pdf.
12. Міграція в Україні : Факти і цифри: вересень 2011 р. / Представництво Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://iom.org.ua/ua/pdf/Facts&Figures_b5_ua_f.pdf.
13. Населення України. Трудова міграція в Україні / Е.М. Лібанова, О.В. Позняк, О.А. Малиновська та ін. ; за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
14. Новини / Міністерство доходів та зборів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/media-tsentr/>.
15. Орловська Ю.В. Грошові перекази міжнародних трудових мігрантів як джерело інвестиційних ресурсів української економіки / Ю.В. Орловська, І.С. Реліна // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2010. – № 1. – С. 375–378.
16. Паньків Х. Роль вітчизняних банків у забезпеченні переказу коштів трудових мігрантів Х.Паньків, Н.Присташ // Формування ринкової економіки в Україні. – 2014. – Вип. 31. – Ч. 2. – С. 129–134.
17. Пітюлич М.І. Проблеми трансформації грошових переказів трудових мігрантів у інвестиційні ресурси / М.І. Пітюлич, Т.Ю. Ковач // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.10. – С. 232–239.
18. Ривак О.С. Вплив приватних грошових переказів в Україну на соціальний та економічний розвиток держави / О.С. Ривак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.12. – С. 231–237.
19. Стаканов Р.Д. Трудова еміграція до та після світової кризи: перспективи та наслідки для економіки України / Р.Д. Стаканов // Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 27 верес. 2011 р.) ; упоряд. О.А. Малиновська. – К. : НІСД, 2011. – 344 с. – С. 72–82 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Migration.new-7aaa8.pdf>.
20. Тимків К. Трудові мільярди / К.Тимків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/toplist/~2/2/301534>.
21. Faini, Riccardo. Development, Trade, and Migration, Revue d'Économie et du Développement, Proceedings from the ABCDE Europe Conference, 1–2, 85–116. – 2002.
22. Isaku Endo and Marco Nicolì. Technology and remittance transfers: the (slow) revolution // The Guardian [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.theguardian.com/visa-partner-zone/2014/dec/15/technology-and-remittance-transfers-the-slow-revolution>.
23. Jongwanich, Juthathip. Worker's Remittances, Economic Growth and Poverty in Developing Asia and the Pacific Countries. UNESCAP Working Paper, WP/07/01. – 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unescap.org/pdd/publications/workingpaper/wp_07_01.pdf.

24. *Katseli L.* Effects of migration on sending countries: what do we know? / *L.Katseli, R.Lucas, T.Xenogiani* // OECD Development Centre Working Paper № 250. – 2007. – 90 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/esa/population/migration/turin/Symposium_Turin_files/P11_Katseli.pdf.
25. Migration and Development Brief 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1288990760745/MigrationandDevelopmentBrief23.pdf>.
26. Migration and Remittances [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:20648762~pagePK:64257043~piPK:437376~theSitePK:4607,00.html>.
27. *Ratha, Dilip.* Workers' remittances: An important and stable source of external development finance. – Global Development Finance 2003, World Bank, Washington DC., P. 157–175 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://siteresources.worldbank.org/INTRGDF/Resources/GDF2003-Chapter7.pdf>.
28. Remittance prices worldwide: making markets more transparent [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://remittanceprices.worldbank.org/en>.
29. Remittance prices worldwide : Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://remittanceprices.worldbank.org/sites/default/files/rpw_report_january_2015.pdf.
30. Send me a number. Migrants' remittances help ease poverty back home, but they are not a cure-all. The Economist 03-01-2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economist.com/node/10286141>.

КРУПКА Ігор Михайлович – кандидат економічних наук, доцент кафедри аналітичної економії та міжнародної економіки Львівського національного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси:

- дослідження інфраструктури фінансового ринку;
- трудова міграція.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2015.